

ქართული წყაროთმცოდნეობა

XVII-XVIII

2015/2016

UDC (უაკ) 930.2
(051.2)
ქ – 279

რედაქტორები

გიული ალასანია და მარიამ ჩხარტიშვილი

სარედაქციო კოლეგია

გონელი არახამია
მანუჩარ გუნცაძე
ზურაბ თარგამაძე
ეკა კვაჭანტირაძე
ქეთევან მანია
გიორგი მაჭარაშვილი
დავით მერკვილაძე
ნატო სონღულაშვილი
სოფიო ქადაგიშვილი
ქეთევან ქუთათელაძე

Editors

Giuli Alasania & Mariam Chkhartishvili

Editorial Board

Goneli Arakhamia
Manuchar Guntsadze
Zurab Targamadze
Eka Kvachantiradze
Ketevan Mania
Giorgi Macharashvili
David Merkviladze
Nato Songulashvili
Sopio Kadagishvili
Ketevan Kutateladze

გამომცემელი

მარიამ ჩხარტიშვილი

Publisher

Mariam Chkhartishvili

ჟურნალის სრული ელექტრონული ვერსია განთავსებულია
ქართველოლოგიური კვლევების ინსტიტუტის ვებ-გვერდზე www.georgianstudies.ge

The full electronic version of the journal is published on the web-site of
The Georgian Studies Institute: www.georgianstudies.ge

გამომცემლის საკონტაქტო მონაცემები:

ელ-ფოსტა mary.chkhartishvili@gmail.com

მობ. 599 71 40 15

Publisher's contact details:

E-mail: mary.chkhartishvili@gmail.com

Mob.: +995 599 71 40 15

© ტექსტი – ავტორები, 2015/2016

© შედგენა – გ. ალასანია, მ. ჩხარტიშვილი, 2015/2016

© Text – authors, 2015/2016

© compilation – G. Alasania, M. Chkhartishvili, 2015/2016

გამომცემლობა „უნივერსალი“, 2015/2016

თბილისი, 0179, ი. ჭავჭავაძის გამზ. 19, ტელ. 222 36 09, 599 17 22 30

ISSN 1987 – 9563

ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის მონაწილეობა ვისბადენისა და შტარნბერგის კონფერენციებში (1951-1952 წწ.)

შორენა მურუსიძე

ცივი ომის დროს ამერიკის შეერთებული შტატები სსრკ-ს წინააღმდეგ ე. წ. „ფსიქოლოგიური ომის“ ტაქტიკას მიმართავდა. აშშ-ში არსდებოდა საზოგადოებრივი კომიტეტები, რომლებიც საბჭოთა კავშირში შემავალი ერების ემიგრანტულ გაერთიანებებს ბოლშევიკური რეჟიმის წინააღმდეგ ბრძოლაში დახმარებას ჰპირდებოდნენ. 1951 წლის 8 თებერვალს აშშ-ში ბოლშევიკების წინააღმდეგ მებრძოლი ამერიკული კომიტეტი დააარსდა. მისი ერთ-ერთი მიზანი საბჭოთა კავშირის ემიგრანტული ორგანიზაციების გაერთიანება და ანტიბოლშევიკური ცენტრის ჩამოყალიბება იყო¹. კომიტეტის ეს მიზანი რთული განსახორციელებელი აღმოჩნდა. მთავარი წინააღმდეგობა, რაც სსრკ-ის ემიგრაციის გაერთიანებას ხელს უშლიდა „ეროვნულ საკითხში“ არსებული შეუთანხმებლობა იყო.

საბჭოთა კავშირის ქვეყნებიდან წასული ემიგრანტები სხვადასხვა ორგანიზაციებში ერთიანდებოდნენ და ქართული ემიგრაციის მსგავსად დაქსაქსულები იყვნენ. მიუხედავად ამისა, ყველა ეროვნების ემიგრანტული გაერთიანების მიზანი საერთო იყო – ისინი თავისი ქვეყნის დამოუკიდებლობისათვის იბრძოდნენ. ამ მისწრაფებას ეწინააღმდეგებოდა რუსული ემიგრაცია. თვით რუსული ემიგრაციაც სხვადასხვა პარტიებად და ორგანიზაციებად იყო დაყოფილი. მისი ერთი ნაწილი რუსეთის მონარქიული იმპერიის აღდგენას, ხოლო მეორე კი ფედერაციული სახელმწიფო წყობის ჩამოყალიბებას მიიჩნევდა საჭიროდ. მათ საერთო მხოლოდ ერთი ჰქონდათ – არც ერთი მათგანი არ აღიარებდა რუსეთის იმპერიის საზღვრების შეცვლას და მასში შემავალი ერების სუვერენულ უფლებებს. რუსული ემიგრაცია სხვა ერების მხრიდან დამოუკიდებლობის მოთხოვნას სეპარატიზმად აღიქვამდა და მათ „სეპარატისტულ ჯგუფებად“ იხსენიებდა.

რუსულ ემიგრაციასთან ეროვნული საკითხის ირგვლივ შეუთანხმებლობის გამო სსრკ-ის ქვეყნების ემიგრაციის ურთიერთშეთანხმება და ერთობლივი მოქმედება არ ხერხდებოდა.

საბჭოთა კავშირის ერთა ემიგრაციის გაერთიანებას მეორე მსოფლიო ომის დროს გერმანია ცდილობდა. თუმცა ეს მიზანი ვერ განხორციელდა ეროვნულ საკითხში გერმანიის მხარეს მებრძოლი „რუსეთის განთავისუფლების არმიის“ ხელმძღვანელის გენერალ ანდრეი ვლასოვის (1901-1946) შეუვალი პოზიციის გამო (სალია 1952: 4).

ყველაზე მრავალრიცხოვან რუსულ ემიგრაციას ანგარიშს უწევდნენ ევროპაშიც და ამერიკის შეერთებულ შტატებშიც. ამერიკული კომიტეტი პირველად სწორედ რუსული ემიგრაციის ე.წ. დემოკრატიულ ნაწილს (სოლიდარისტებს) დაუკავშირდა და მასთან თანამშრომლობით დაიწყო ანტიბოლშევიკური გაერთიანების ჩამოყალიბება. კომიტეტი მხარს უჭერდა 1917 წლის თებერვლის რევოლუციის შედეგად შექმნილ რუსეთის ფედერაციულ სახელმწიფოს და გამორიცხავდა რუსული ემიგრაციის იმ ჯგუფებთან კავშირს, რომლებიც რუსეთის იმპერიის და მონარქიული სახელმწიფო წყობის აღდგენისათვის იბრძოდნენ.

ამერიკულმა კომიტეტმა ანტიბოლშევიკური გაერთიანების შექმნა რუსული ემიგრაციის გაერთიანებით დაიწყო. ამ მიზნით კომიტეტმა 1951 წელს შტუდგარდში კონფერენცია ჩაატარა, სადაც მიიწვა რუსეთის ხალხთა განთავისუფლებისათვის მებრძოლი კავშირი, ხალხთა თავისუფლებისათვის ბრძოლის ლიგა, განმათავისუფლებელი მოძრაობის მხედართა კავშირი და უპარტიო რუსი ემიგრანტები (მებრძოლი საქართველო 1952ა: 6). აქ შეკრებილმა რუსულმა ორგანიზაციებმა შეიმუშავეს პროგრამა, სადაც ბოლშევიკური რეჟიმის შემდეგ ყოფილი რუსეთის იმპერიის ტერიტორიაზე რუსეთის ხალხთა თავისუფალი კავშირის შექმნას დაუჭირეს მხარი. შტუდგარდის კონფერენციაში მონაწილე რუსული ემიგრაციის დემოკრატიულმა ნაწილმა თავის წინანდელი პოზიცია ეროვნული საკითხის შესახებ შეცვალა. პროგრამაში ისინი საბჭოთა კავშირში შემავალ ერებს კვლავ რუსეთის ხალხებად მოიხსენიებდნენ, თუმცა ამჯერად მათ თანასწორობას და ერთა თვითგამორკვევის უფლების მინიჭებას ჰპირდებიან. ყრილობის მონაწილეთა საპროგრამო დოკუმენტში შენიშვნის სახით ჩაიწერა, რომ ერთა თვითგამორკვევის პრინციპი არ ვრცელდება მეორე მსოფლიო ომის დროს საბჭოთა კავშირის მიერ დაპყრობილ სახელმწიფოებზე (იგულისხმებოდა ბალტიისპირეთის ქვეყნები: ლიტვა, ლატვია, ესტონეთი). მათი დამოუკიდებლობა უპირობოთ იქნება აღდგენილი (მაგული, 1951: 74,75). სავარაუდოდ, ეროვნული საკითხის შესახებ შტუდგარდში შეკრებილი რუსული ემიგრაციის პოზიციის ცვლილება – ყოფილი რუსეთის იმპერიის საზღვრებში მცხოვრები ერებისათვის ერთა თვითგამორკვევის უფლების ცნობა ამერიკული კომიტეტის ინტერესების გათვალისწინებამ განაპირობა (ურატაძე 1951: 9).

რუსეთის ემიგრაციის ე. წ. დემოკრატიულ ნაწილს უნდოდა შტუდგარდის რუსული პროგრამა სავალდებულო გაეხადა სსრკ-ის ემიგრაციისთვის და ამაში ამერიკული კომიტეტის ავტორიტეტისა და გავლენის გამოყენების იმედი ჰქონდათ (მებრძოლი საქართველო 1952ბ: 8).

ეროვნულ საკითხთან დაკავშირებით რუსული ემიგრაციის დემოკრატიული ნაწილის პოზიციის ცვლილებას, ქართული პოლიტიკური ემიგრაცია გამოეხმაურა. ამ ფაქტს საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობის ნევრები, სოციალ-დემოკრატიული პარტია და *ეროვნული საბჭო* დადებითად აფასებდნენ. თუმცა ისინი ამავე დროს ცდილობდნენ დაესაბუთებინათ, რომ საქართველოს საკითხი განსხვავდებოდა ყოფილი რუსეთის იმპერიის საზღვრებში შემავალი სხვა ქვეყნებისგან, რადგან მისი დამოუკიდებლობა, მსოფლიოს არაერთი სახელმწიფოს, მათ შორის, საბჭოთა რუსეთის მიერ, დე-იურე იყო აღიარებული. ქვეყანას ჰქონდა კონსტიტუცია და არჩეული საკანონმდებლო ორგანო (დამფუძნებელი კრება), თავისი დიპლომატიური წარმომადგენლები (ელჩები) ჰყავდა მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყანაში. საქართველომ დამოუკიდებლობა დაკარგა არა შიდა გადატრიალებით, არამედ დაპყრობის შედეგად. ამის საფუძველზე ისინი მიიჩნევდნენ, რომ *ერთა თვითკამორკვევის უფლება* საქართველოზე არ უნდა გავრცელებულიყო. მათი შეფასებით, ქართულ პოლიტიკურ ემიგრაციას საქართველოსთვის ოკუპაციის გაუქმების და ქვეყნიდან უცხო ჯარების გაყვანის საკითხი უნდა დაეყენებინა, რასაც სუვერენიტეტის აღდგენა მოჰყვებოდა. ამ პრინციპების გათვალისწინებით ქართული ემიგრაციის ეს ნაწილი რუსულ ემიგრაციასთან თანამშრომლობას არ გამორიცხავდა (ურატაძე 1951: 20).

შტუდგარდის შეხვედრაზე ხუთი რუსული ორგანიზაციის გაერთიანების შემდეგ *ამერიკულმა კომიტეტმა* საბჭოთა კავშირის არა რუსი ერების ემიგრაციასთანაც დაამყარა ურთიერთობა და ისინი 1951 წლის 3 ნოემბერს ვისბადენის კონფერენციაზე მიიწვია. ვისბადენის თათბირი ანტიბოლშევიკური გაერთიანების საფუძველი და წინაპირობა უნდა გამხდარიყო. მასში მონაწილეობის მისღებად „ამერიკული კომიტეტის“ წარმომადგენელმა ევროპაში ეჟენ ლაიონსმა 1951 წლის 30 ოქტომბერს ქართული პოლიტიკური ემიგრაციიდან მხოლოდ *ქართული ეროვნული საბჭო* მიიწვია (*მებრძოლი საქართველო 1952გ: 7*).

ვისბადენის კონფერენციამდე *ქართული ეროვნული საბჭოს* აღმასრულებელმა კომიტეტმა საგანგებო ყრილობა ჩაატარა, სადაც მომავალ კონფერენციაზე ქართული ემიგრაციის სამოქმედო გეგმა შეიმუშავეს და დელეგატები (ნოე ცინცაძე და დავით სხირტლაძე) აირჩიეს.

ვისბადენის თათბირის დაწყებამდე *ქართული ეროვნული საბჭოს* ნევრებმა *ამერიკული კომიტეტის* წარმომადგენლებს ქართული ემიგრაციის პოლიტიკური საქმიანობის ძირითადი ხაზი გააცნეს. მათ სცადეს რუსულ ემიგრაციასთან მოლაპარაკება და წინასწარი შეთანხმების მიღწევა. ეროვნული საბჭოს დელეგატები შეხვდნენ მიუნხენის ქართველთა პოლიტიკურ კომიტეტს, რომლის ნევრთა ნაწილი *ეროვნული საბჭოს* აღმასრულებელი კომიტეტის მიერ პარიზის ყრილობაზე მიღებულ სამოქმედო გეგმას არ იზიარებდა და უკმაყოფილებას გამოთქვამდა. ქართველი დელეგატები ნოე ცინცაძე და დავით სხირტლაძე სომხეთისა და ბელორუსიის ემიგრაციის წარმომადგენლებს, უკრაინის რადისა და მთავრობის პასუხისმგებელ პირებსაც შეხვდნენ. უკრაინელები ვისბადენში არ მიუწვევიათ, ამიტომ ისინი კონფერენციას არ დასწრებიან (*მებრძოლი საქართველო 1952ბ: 6,7*). შეხვედრების მიზანი *ქართული ეროვნული საბჭოს* პოზიციის გაცნობა და მხარდაჭერის მოპოვება იყო.

ვისბადენში მონაწილეობას ლებულობდნენ შტუდგარდის კონფერენციაში მონაწილე 5 რუსული დემოკრატიული და სოციალისტური ორგანიზაცია და ქართველების, ბელორუსების, აზერბაიჯანელების, ჩრდილო კავკასიის (ავტორხანოვის ჯგუფი), თურქესტანის საბჭოები და კომიტეტები, რომელიც ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის ნაწილის აზრით საგანგებოდ ამ კონფერენციაში მონაწილეობისთვის წინასწარ შეიქმნა (*ივერია 1953: 15*).

ვისბადენში მიწვეული რუსული პოლიტიკური გაერთიანებებიდან *რუსეთის განთავისუფლების ჯგუფი*, რომელსაც რუსი ისტორიკოსი, პუბლიცისტი და რედაქტორ-გამომცემელი სერგეი მელგუნოვი (1879-1956) ხელმძღვანელობდა (*მებრძოლი საქართველო 1952დ: 23*) და რუსული *ხალხთა განთავისუფლებისათვის მებრძოლი ლიგა* ისტორიკოსისა და პოლიტიკური მოღვაწის ბორის ნიკოლაევსკის (1887-1966) თავმჯდომარეობით (*მებრძოლი საქართველო 1952ე: 28*), აღიარებდნენ საქართველოსა და ბალტიისპირეთის სახელმწიფოების დამოუკიდებლობას. თუმცა მელგუნოვი კერენსკისთან ერთად ეწინააღმდეგებოდა საქართველოს ამ უფლების დოკუმენტურად დაფიქსირებას.

ვისბადენის კონფერენციაზე ქართული პოლიტიკური ემიგრაცია სხვა არარუს ემიგრანტულ გჯუფებთან შედარებით ყველაზე კვალიფიციურად და ღირსეულად იყო წარმოდგენილი. ქართველი დელეგატი ნოე ცინცაძე თათბირის თავმჯდომარედ აირჩიეს. ის ყველაზე დიდ წინააღმდეგობას უწევდა ვისბადენის კონფერენციაზე რუსული ემიგრაციის ინტერესების განხორციელებას.

რუსულმა ორგანიზაციებმა ვისბადენზე *შტუდგარდის რუსული პროგრამის* გაზიარების საკითხი დააყენეს, რამაც ვისბადენის თათბირის დღის წესრიგი განსაზღვრა. კონფერენციაზე იმსჯელეს: 1. ეროვნულ საკითხზე, 2. მომავალი გაერთიანების სახელწოდებასა და 3. ორგანიზაციულ მოწყობაზე.

ვისბადენის კონფერენციაზე ქართველმა დელეგატებმა მოითხოვეს თვითგამორკვევის უფლება მიენიჭებინათ რუსეთის იმპერიაში შემავალი ერებისთვის, ხოლო ქვეყნებს, რომლებმაც ბოლშევიკების დაპყრობის შედეგად დაკარგეს სუვერენიტეტი უშუალოდ აღედგინათ დამოუკიდებლობა (*მებრძოლი*

საქართველო 1952ვ: 17). რუსი ემიგრანტები მოლაპარაკებების დროს მხოლოდ სიტყვიერად აღიარებდნენ საქართველოს დამოუკიდებლობის უშუალოდ აღდგენის უფლებას (*მებრძოლი საქართველო 1952ბ: 8*).

კონფერენციის მონანილეები ვერ შეთანხმდნენ სახელწოდებაზე, რუსული ორგანიზაციები ითხოვდნენ მომავალი ანტიბოლშევიკური გაერთიანების დასახელებაში *რუსეთის*, ხოლო დანარჩენი ემიგრანტული ორგანიზაციები კი *სსრკ* მოხსენიებას (*მებრძოლი საქართველო 1952ბ: 8*).

ორგანიზაციის მონაწილის საკითხში უარყვეს უპარტიო საზოგადო მოღვაწეების მიღების წესი, რასაც, მომავალ გაერთიანებაში უმრავლესობის მოპოვების მიზნით, რუსი ემიგრანტები უჭერდნენ მხარს (*მებრძოლი საქართველო 1952ბ: 8*).

ვისბადენის კონფერენციაზე აირჩიეს პარიტეტული კომისია, რომელსაც ვისბადენზე ღიად დარჩენილი საკითხების ირგვლივ შეთანხმების მიღწევის მიზნით მორიგი თათბირის მოწვევაზე უნდა ეზრუნა. პარიტეტულ კომისიაში შედიოდა სამი რუსი და სამი სხვა ეროვნებათა წარმომადგენელი, მათ შორის, ქართველებიდან იყო დავით სხირტლაძე (*მებრძოლი საქართველო 1952ბ: 9*).

ინტერესთა კონფლიქტის, აზრთა სხვადასხვაობის, ზოგიერთ საკითხთან დაკავშირებით შეუთანხმებლობის მიუხედავად, ვისბადენის კონფერენცია დეკლარაციის მიღებით დასრულდა, რომელსაც მიზანმიმართულად 1951 წლის 7 ნოემბერს, ბოლშევიკური გადატრიალების დღეს მოენერა ხელი (*მებრძოლი საქართველო 1952ბ: 9*). *ეროვნული საბჭოს* სახელით ვისბადენის დოკუმენტს ნოე ცინცაძემ და დავით სხირტლაძემ მოაწერეს ხელი (*ივერია 1952: 40*). კონფერენციის მონანილეებმა მიღებული გადაწყვეტილებით სცნეს საბჭოთა კავშირში შემავალი ერებისთვის თვითგამორკვევის უფლების განხორციელება პლებისციტის, ეროვნული დამფუძნებელი კრების ან საერთო რუსული დამფუძნებელი კრების გზით (*მებრძოლი საქართველო 1952ბ: 8*). დეკლარაციაში დაფიქსირებული იყო სსრკ-ის ემიგრაციის ერთობა ბოლშევიკური რეჟიმისა და კომუნისტური დიქტატურის წინააღმდეგ ბრძოლაში (პატარიძე 1952: 32). ვისბადენის რეზოლუციაში არაფერია ნათქვამი საქართველოს სუვერენიტეტის ავტომატურად აღდგენის შესახებ.

ქართველების მოთხოვნას უპირობოდ ეღიარებინათ საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენა, რუსულმა ემიგრაციამ ტაქტიკური სვლით უპასუხა: ისინი ბოლშევიკური რეჟიმის გაუქმების შემდეგ საქართველოს დამოუკიდებლობის ავტომატურად აღდგენას მხოლოდ სიტყვიერად აღიარებდნენ, თუმცა ეს ზეპირი შეთანხმება არ შევიდოდა რეზოლუციაში, არც დოკუმენტურად დაფიქსირდებოდა სადმე და ამავე დროს არ გასაჯაროვდებოდა, რითაც შეძლებდნენ ქართველების დათანხმებას მონანილეობა მიეღოთ რუსებთან ერთად მოლაპარაკებებში, მსგავს მოთხოვნას არ წამოაყენებდნენ სხვა არარუსი ერები და ამასთანავე არ გამოიწვევდა წინააღმდეგობას და დაპირისპირებას რუსული ემიგრაციის შიგნით (*მებრძოლი საქართველო 1952ბ: 24*). მათ ეს მიზანი ადვილად განახორციელეს. ქართველი დელეგატები საქართველოს დამოუკიდებლობის უპირობოდ აღდგენის სიტყვიერი შეთანხმებით შემოიფარგლნენ და ამ უფლების რეზოლუციაში შეტანა არ მოუთხოვიათ. კონფერენციის მონანილე ქართული ემიგრანტული ორგანიზაცია *ეროვნული საბჭო*, ამას ასე ხსნის: „ასეთ აქტში (რეზოლუციაში, – შ.მ.) ჩვენი ერის მოთხოვნების ცალკე აღნიშვნა რომ მოგვეთხოვა, ამით მხოლოდ შევასუსტებდით საერთო თავდასხმის ძალას და მნიშვნელობას...“ რადგან მათი აზრით, ეს სხვა ერების უკმაყოფილებას და მათთან დაპირისპირებას გამოიწვევდა და რუსული ემიგრაციის მიმართ მათ ერთობლივ წინააღმდეგობას დაასუსტებდა (*მებრძოლი საქართველო 1952ვ: 18*).

ვისბადენის კონფერენცია იყო პირველი შემთხვევა, როცა რუსი და არარუსი ემიგრანტული გაერთიანებები სათათბიროდ შეიკრიბნენ, აქ მიღებული დეკლარაცია კი – პირველი პოლიტიკური აქტი რუსისა და სხვა ერთა წარმომადგენლების მიერ დადებული ბოლშევიკური რეჟიმის წინააღმდეგ. როგორც უკვე ითქვა, მანამდე რუსული პოლიტიკური ემიგრანტული გაერთიანებები არა თუ არ სცნობდნენ საქართველოს დამოუკიდებლობას, არამედ იბრძოდნენ ამ უფლების წინააღმდეგ. არც ერთი რუსული ორგანიზაცია არ აღიარებდა რუსეთის იმპერიის დაშლას.

ვისბადენის თათბირის დასრულების შემდეგ ქართველი დელეგატები კვლავ მიუხედავად ქართველებს შეხვდნენ, იქვე საგანგებოდ კონფერენციის შედეგების შესახებ სასაუბროდ უკრაინის რადის და მთავრობის წარმომადგენლები ჩავიდნენ (*მებრძოლი საქართველო 1952ბ: 9*).

ვისბადენის კონფერენციაში მონანილეობით ქართველი ემიგრანტები (*ქართული ეროვნული საბჭო* და მათი პოზიციის მომხრენი) თავის მიზანს ასე განსაზღვრავდნენ:

მთავარი და ძირითადი იყო ჩვენთვის გზის გაკაფვა ამერიკის საზოგადოებისაკენ, რადგან აშშ-ს საქართველოს დამოუკიდებლობა არ ჰქონდა აღიარებული და ამერიკაში ცოტამ თუ იცოდა საქართველოს შესახებ... ჩვენი მდგომარეობა მოითხოვს გავიჩინოთ დამხმარე შიგნით, მათსავე გავლენიან წრეებში, რომლებიც საზოგადოებრივ აზრის შემქმნელ ფაქტორად ითვლებიან... როცა დადგება მომენტი საქართველოს ბედის კონკრეტულად გადაჭრის და ამ გადაჭრაში დაგვეჭირდება ხმა და გამოძახილი დიდ სახელმწიფოთა მთავრობების – ამერიკის შეერთებულ შტატებში დაგვხვდეს არა გაუგებრობა, არამედ საყოველთაო სიმპატია და თანაგრძნობა. არა გულგრილობა, არამედ ხალხის გამოწვევა და დახმარება. აი აქეთკენ გვიხსნის გზას ვისბადენის თათბირი (*მებრძოლი საქართველო 1952ბ: 9*).

ეროვნულ საბჭოს თავის ამოცანად ამერიკული კომიტეტის პოზიციის შეცვლაც მიაჩნდა, რადგან კომიტეტი თავიდან პრორუსული იყო. მათი შეფასებით, ვისბადენში მონაწილეობამ განაპირობა მათი დაახლოება კომიტეტთან და კომიტეტის წევრების საბჭოთა კავშირის ეროვნებათა საკითხით დაინტერესება. თუმცა, კომიტეტის დამოკიდებულების ცვლილება არა ვისბადენის თათბირმა, არამედ ხელმძღვანელის ცვლილებამ განაპირობა. როცა კომიტეტს ჟურნალისტი ეუენ ლაიონსი ხელმძღვანელობდა მისი პოზიცია იყო სსრკ-ს ეროვნებათა საკითხი რუსეთის შიდა საკითხად ელიარებინათ. ვისბადენის კონფერენციის შემდეგ კომიტეტის თავმჯდომარე გახდა აშშ-ს ყოფილი ელჩი რუსეთში, ეროვნებათა საკითხში გარკვეული ადმირალი აღან კერკი. მისი ხელმძღვანელობის დროს კომიტეტის პრორუსული ორიენტაცია შეიცვალა, ის უფრო მიუკერძოებელი გახდა (კერესელიძე 1952: 9). ამერიკული კომიტეტი ყოველთვის აშშ-ის საგარეო პოლიტიკური ინტერესების გამტარებელი იყო, მის დამოკიდებულებაზე და შეხედულებებზე საბჭოთა კავშირში შემავალი ქვეყნების ემიგრაციას გავლენის მოხდენა არ შეეძლო.

ვისბადენის კონფერენციის დასრულების შემდეგ რუსულმა ემიგრაციამ შტუდგარდში მიღებული რუსული პროგრამა გამოაქვეყნა, რამაც ვისბადენის თათბირის არასწორი აღქმა განაპირობა. მიუხედავად იმისა, რომ ვისბადენში შტუდგარდის პროგრამა უარყვეს, მაინც მოხდა მათი გაიგივება (მებრძოლი საქართველო 1952გ: 15). ვისბადენის კონფერენციაზე მიღებული რეზოლუცია სსრკ-ის დაპყრობილ ერთა ემიგრანტულმა ორგანიზაციებმა მათი სახელმწიფოების სუვერენიტეტის დამცრობად მიიჩნიეს.

ორგანიზაცია ქართული პოლიტიკური ცენტრი უცხოეთში⁴ ვისბადენის თათბირს და დეკლარაციას საქართველოს დამოუკიდებლობის წინააღმდეგ მიმართულ ქმედებად აფასებდა და მასში მონაწილე ემიგრანტულ ორგანიზაციებს რუსეთის მესამე იმპერიის შესაქმნელად ნიადაგის მომზადებაში ადანაშაულებდა. მათთვის მიუღებელი იყო რუსულ ემიგრაციასთან თანამშრომლობა და მოლაპარაკებები. იგივე პოზიციაა დაფიქსირებული საქართველოს ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის პარიზის ორგანიზაციის 1951 წლის 16 ოქტომბრის ყრილობისა და პარიზის ქართველთა კრების 1951 წლის 20 ოქტომბრის რეზოლუციებში. რუსულ ემიგრაციასთან ქართველების თანამშრომლობის წინააღმდეგი იყვნენ ქართულ-ამერიკული ლიგა და აშშ-ის ქართული სათვისტომო. ცენტრალური ევროპის ქართული პოლიტიკური კომიტეტი ემიგრაციისადმი თავის მიმართვაში ვისბადენის კონფერენციას ასე აფასებდა: „უკანასკნელი 30 წლის მანძილზე ასეთი მარცხი საქართველოს საკითხს ჯერ არ განუცდია. ეს არის ხელის აღება ქართველი ხალხის სუვერენობის დაცვაზე და ეროვნული ბრძოლის გეზისა და მიზნის შეცვლა“. ამ მიმართვას კომიტეტის სახელით ხელს აწერდნენ მიხაკო წერეთელი, დავით ვაჩნაძე, დიმიტრი შალიკაშვილი, ნიკო ნაკაშიძე, ალექსანდრე ცომაია და მიხეილ ალშიბაია (ივერია 1952: 37-42).

რუსულ ემიგრაციასთან მოლაპარაკებების გამართვას შეცდომად მიიჩნევდა ეროვნულ საბჭოს წევრი თეთრი გიორგის ორგანიზაცია, რომელიც საბჭოს გაემიჯნა და მისი შემადგენლობა დატოვა (1952 წლის 5 ივლისს). მათი აზრით რუსებთან თანამშრომლობა „საქართველოს დამოუკიდებლობის პრინციპის შეუღახავად შეუძლებელია“. ისინი ვისბადენის შეხვედრაში ქართველების მონაწილეების მომხრენი არ იყვნენ, თუმცა აღიარებდნენ, რომ „ამ შეხვედრის დროს საქართველოს უფლებები არ ყოფილა დათმობილი“ (სალია 1952: 3). თეთრი გიორგის, ეროვნული საბჭოდან გამოსვლის უშუალო მიზეზი გახდა საბჭოს მონაწილეობა 1952 წლის 18 ივნისს შტარენბერგში გამართულ კონფერენციაში (ბედი ქართლისა 1952: 31).

ვისბადენის პოლიტიკური ხაზი (რუსულ ემიგრაციასთან თანამშრომლობა „ერთა თვითგამორკვევის პრინციპის“ დაცვით) მიუღებლად მიაჩნდათ საბჭოთა კავშირში შემავალი ქვეყნების ემიგრაციას, კერძოდ, უკრაინის მთავრობისა და ნაციონალური რადას წევრებს (ივერია 1952: 42), ჩრდილო კავკასიისა და აზერბაიჯანის ემიგრანტულ გაერთიანებებს.

ჩრდილო კავკასიელებმა მიუნხენის ყრილობაზე უარყვეს რუსული ემიგრაციის პოზიცია ეროვნულ საკითხში და გააკრიტიკეს გენერალი ლაზარ ბიჩერახოვი ჩრდილო კავკასიელების სახელით რუსულ ემიგრაციასთან თანამშრომლობის გამო. ჩრდილო კავკასიის ნაციონალურმა კომიტეტმა აბდურახმარ ავტორხანოვი ვისბადენის კონფერენციაში მონაწილეების მეზეზით კომიტეტიდან გარიცხა (ივერია 1952: 42,43).

ანკარისა და აზერბაიჯანის კოლონის რეზოლუცია ვისბადენის კონფერენციას აზერბაიჯანის ეროვნულ-განმათავისუფლებელი ინტერესებისათვის საზიანოდ მიიჩნევდა და პროტესტს უცხადებდა ა. შეიხულ-ისლამოვს, ჯეიხუნ ხაჯიბეილს და ისმაილ აკბერს რუსულ ორგანიზაციებთან ერთად ვისბადენში მონაწილეობის გამო. აზერბაიჯანული მუსავატიური პარტია მიიჩნევდა, რომ ვისბადენის პოლიტიკური კურსი არის საბჭოთა კავშირის ერთა სუვერენიტეტის საერთაშორისო მასშტაბიდან რუსეთის შიდა საკითხად ქცევა. მუსავატიური პარტია განმარტავდა, რომ ვისბადენის კონფერენციაში მონაწილე აზერბაიჯანის ეროვნული ერთობის საბჭო რეალურად არ არსებული ორგანიზაცია იყო (ივერია 1952: 43).

ვისბადენის საწინააღმდეგო გამოსვლები იბეჭდებოდა მიუნხენში გამომავალ ჟურნალ კავკაზშიც (რედაქტორი კანტემირი), რომელიც რუსულ, თურქულ და ინგლისურ ენებზე იბეჭდებოდა და მის ირგვლივ ე. წ. ბამატის ჯგუფი იყო გაერთიანებული. ამ გამოცემასთან თანამშრომლობდა ქართული პოლიტიკური

ემიგრაციის მემარჯვენე მიმართულების გაერთიანება – *ქართული ეროვნულ-პოლიტიკური ცენტრი* (მებრძოლი საქართველო 1952ვ: 19).

ვისბადენის კონფერენციის სანინალმდეგოდ აღმოსავლეთ ევროპის, კავკასიის ერებისა (მათ შორის ქართველების) და თურქესტანელთა წარმომადგენლებმა მიუნხენში 1951 წლის 30 ნოემბერს მოინვიეს კონფერენცია, რომელიც რეზოლუციის მიღებით დასრულდა. მას ქართველების მხრიდან ხელს აწერდა ალექსანდრე კორძაია. რეზოლუციაში ნათქვამი იყო, რომ რუსული ემიგრაცია, კერძოდ კი „რუსეთის ხალხთა განმათავისუფლებელი საბჭო“ საბჭოთა საკმირის ხალხთა ემიგრაციის სახელით საუბრობს და რუსეთის იმპერიის საზღვრების შენარჩუნებას ცდილობს (ივერია: 44).

ვისბადენის კონფერენციაზე ერთა თვითგამორკვევის უფლების ცნობამ წინააღმდეგობა გამოიწვია რუსულ ემიგრაციაშიც. *ქართული პოლიტიკური ცენტრის ცნობით* ვისბადენის თათბირში მონაწილე რუსული ორგანიზაციების წინააღმდეგ გამოვიდნენ რუსული სამხედრო და პოლიტიკური გაერთიანებები (ივერია 1953: 19).

ქართულ და ზოგადად საბჭოთა კავშირში შემავალ ერთა ემიგრაციაში აქტუალური განხილვისა და კამათის საკითხად ქცეულ ერთა თვითგამორკვევის უფლების სამართლებრივი მნიშვნელობისა და არსის ახსნას ცდილობდა სტრასბურგის უნივერსიტეტის იურიდულ და პოლიტიკურ მეცნიერებათა ფაკულტეტის პროფესორი მიხეილ მუსხელიშვილი:

ეს პრინციპი არ არის კანონი, წესი საერთაშორისო პოზიტიური სამართლისა ე. ი. ცნობილი და სავალდებულოდ აღიარებული სახელმწიფოთა მიერ არც საერთოდ, არც მათი უმრავლესობისაგან. ეს იმას ნიშნავს, რომ თვითგამორკვევის პრინციპი ჩვენ არავითარ უფლებას არ გვანიჭებს და არც რუსებს აკისრებს რაიმე ვალდებულებას ჩვენს მიმართ (სალია 1954: 17).

მუსხელიშვილის თქმით საერთაშორისო პრაქტიკა ცხადყოფს, რომ ამ უფლებას რეალურად დიდი სახელმწიფოების მთავრობები ანგარიშს არ უწევენ, მას ამის დამადასტურებელი მაგალითებიც მოჰყავს. საერთაშორისო სამართალი არ განმარტავს, როგორ უნდა შეათანხმონ თავისი ინტერესები *მპყრობელმა სახელმწიფომ* და *პყრობილმა ერმა*. აქედან გამომდინარე მიხეილ მუსხელიშვილის აზრით: „ერთა თვითგამორკვევის უფლება დღესაც საერთაშორისო სამართლის გარეშე იმყოფება. მწარედ მოსტყუვდებიან ის ერნი, რომელნიც მათ იმედს დამოუკიდებლობის მოპოვებისა თვითგამორკვევის უფლებაზე დაამყარებენ. კიდევ უფრო დიდ უგუნურებად ჩაითვლება მიტოვება მათ მიერ დამოუკიდებლობის სტატუსისა და გაცვლა თვითგამორკვევის უფლების აღსარებაზე. ეს ნიშნავს ნანადირევის ხელიდან გაშვებას მისი აჩრდილისათვის (მუსხელიშვილი 1954: 16).

ერთა თვითგამორკვევის უფლებას მხარს უჭერდა *ამერიკული კომიტეტი*. *კომიტეტის* პოზიცია ეროვნულ საკითხში მიუღებელი აღმოჩნდა, როგორც რუსული, ისე საბჭოთა კავშირის ერთა ემიგრანტული ორგანიზაციებისთვის. *კომიტეტის* გავლენით რუსული ემიგრაციის ნაწილმა აღიარა ერთა თვითგამორკვევის უფლება საბჭოთა კავშირში შემავალი ერებისთვის, თუმცა, მცდელობის მიუხედავად, *კომიტეტის* პოზიციის შეცვლა ვერ შეძლეს არარუსმა ემიგრანტულმა გაერთიანებებმა. უშედეგოდ დასრულდა *ქართული ეროვნული საბჭოს* წარმომადგენლის და საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობის საგარეო საქმეთა მინისტრის ევგენი გეგეჭკორის მცდელობა მოეპოვებინათ *ამერიკული კომიტეტის* მხარდაჭერა საბჭოთა კავშირში შემავალი ქვეყნების დამოუკიდებლობის უპირობოდ აღდგენაში. *კომიტეტის* წევრები არაერთგზის განმარტავდნენ, რომ

უსაშინლესი შეცდომა იქნებოდა საზღვარგარეთიდან, საბჭოთა კავშირში მყოფ ერთა თანხმობის გარეშე, გამოგვეცხადებინა მომავალი სახელმწიფოებრივი ფორმა რუსის ხალხის, ან სხვა რომელიმე ეროვნებისა. ეს იქნებოდა სრული წინააღმდეგობა იმ დემოკრატიულ პრინციპებთან, რომელთაც ჩვენ ვაღიარებთ. ასეთი გადაწყვეტილება შეიძლება მიღებულ იქნეს მხოლოდ თვით ერებისაგან, შედეგად საკუთარი განსჯისა (მებრძოლი საქართველო 1952თ: 22)

ვისბადენის კონფერენციიდან ერთი წლის შემდეგ ქართული ემიგრანტული პოლიტიკური ორგანიზაცია *ეროვნული საბჭო*, საკითხის აქტუალობიდან გამომდინარე კვლავ ცდილობდა გაეცა პასუხი კითხვაზე: იყო თუ არა სწორი ვისბადენში მონაწილეობა და ქართული საკითხისათვის რა შედეგით დასრულდა იგი? შეფასებისას ყველა თანხმდებოდა, რომ *ამერიკულ კომიტეტთან* ურთიერთობის გზა ვისბადენზე გადიოდა, ამიტომ ამ მიმართულებით მუშაობა კვლავაც უნდა გაეგრძელებინათ, თუმცა აუცილებელი იყო გაეთვალისწინებინათ მიღებული გამოცდილება და უკეთესი შედეგისათვის ებრძოლათ. *საბჭოს* წევრებისათვის ისიც ცხადი იყო, რომ მთავარი არა რუსულ ემიგრაციასთან შეთანხმება, არამედ საქართველოს საკითხის აქტუალობა იყო, რომელმაც მათი შეფასებით საერთაშორისო მასშტაბი შეიძინა. *ეროვნული საბჭოს* შემადგენლობაში მყოფი სოციალ-ფედერალისტური პარტიის წევრი ნიკო ურუშაძე, მიიჩნევდა, რომ ვისბადენის კონფერენციაზე

ქართველების და ნაწილობრივ ბელორუსების გარდა სხვა საბჭოთა კავშირის ერთა ემიგრანტები სათანადოდ არ იყვნენ წარმოდგენილი, ხოლო ქართველების მონაწილეობა ნაჩქარევი იყო, რადგან მცირე დროში მათ სათანადოდ მომზადება ვერ მოესწრეს (*მებრძოლი საქართველო 1952*: 14). ვისბადენის თათბირის შესახებ და რუსულ ემიგრაციასთან ურთიერთობის საკითხზე მსჯელობისას *ეროვნულ საბჭოში* ორი პოზიცია გამოიკვეთა: სოციალ-ფედერალისტების აზრით, რუსული და ქართული ემიგრაციის ინტერესები ანტაგონისტური, მათ შორის კავშირი კი უპერსპექტივოა, ამიტომ მიიჩნევენ, რომ აუცილებელი იყო საბჭოთა კავშირში შემავალ ერთა, უპირატესად კი კავკასიის ერების ემიგრანტული ორგანიზაციების გაერთიანების შექმნა. სოციალ-ფედერალისტები, სხვა ერებთან შეხვედრების დროს კომუნიკაციისთვის რუსული ენის გამოყენებასაც ეწინააღმდეგებოდნენ, რადგან ამ ფაქტორს მოხერხებულად იყენებდა რუსული ემიგრაცია. მეორე პოზიციას *ეროვნული საბჭოს* სოციალ-დემოკრატიული პარტიის წევრები აფიქსირებდნენ. მათ უმრავლესობას მიაჩნდა, რომ საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენისათვის ბრძოლა მოითხოვდა რუსულ დემოკრატიულ და სოციალისტურ ემიგრაციასთან ურთიერთობას და მათ მომხრობას. „ჩვენ არასოდეს არ უნდა გამოვიდეთ რუსი ერის წინააღმდეგ. ჩვენი ბრძოლა უნდა იყოს მიმართული რეჟიმის წინააღმდეგ, რომელიც ყველას ერთად სულს გვიხუთავს“ (ვ. ტულუში) (*მებრძოლი საქართველო 1952*: 26). *ეროვნული საბჭოს* წევრი, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის იუსტიციის მინისტრი სოციალ-დემოკრატი რაჟდენ არსენიძე უიმედოდ არ უყურებდა რუსეთთან შეთანხმების საკითხს, მისი აზრით საშიში და საზიანო იყო „რუსეთის დარღვევის“ მოთხოვნა, რადგან ეს ნიშავს რუს ერთან დაპირისპირებას. მისი აზრით, ქართული ემიგრაცია მხოლოდ „ერთა თვითგამორკვევის უფლების აღიარებით“ უნდა დაკმაყოფილებულიყო (*მებრძოლი საქართველო 1952*: 21). რუსულ ემიგრაციასთან თანამშრომლობას აუცილებელ პირობად მიიჩნევა ვისბადენის კონფერენციაში მონაწილე *ეროვნული საბჭოს* დელეგატი, სოციალ-დემოკრატიული პარტიის წევრი ნოე ცინცაძეც. მისი თქმით:

ვერავითარი ანგარიშით ჩვენ ამ ბრძოლიდან ვერ ამოვადგებთ იმ მთავარ ძალას – რუსის ერს, – რომელმაც შეიძლება გადაწყვეტი როლი ითამაშოს. უიმისოდ გამარჯვება პრობლემატურია და სწორედ ამ მიმართულებით მუშაობს დღეს ამერიკის დემოკრატია... აქ ლაპარაკია ნდობაზე: რუსებს სჩვევით დაპირებაზე ხელის მოწერა და მისი უკან წაღება (*მებრძოლი საქართველო 1952*: 29).

ამერიკული კომიტეტის ინტერესების გათვალისწინებით რუსეთთან თანამშრომლობას გამართლებულად, სწორ გადანყვეტილებად მიიჩნევა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის საგარეო საქმეთა მინისტრი ევგენი გეგეჭკორიძე. ის ვისბადენის შედეგს ასე აფასებდა: „საქართველოზე დღეს ლაპარაკობენ საქმიანი სიმპათიით და ცოდნით. *ნიუ-იორკ ტაიმსი* მას ახასიათებს, როგორც ბოლშევიკური იმპერიალიზმის პირველ მსხვერპლს. 30 წლის სიჩუმის შემდეგ ლონდონის *ტაიმსი* ფართო ადგილს უთმობს ჩვენს პრობლემას, რადგან მანამდე საქართველოს საკითხით, ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის მცდელობის მიუხედავად, არავინ ინტერესდებოდა“ (*მებრძოლი საქართველო 1952*: 28).

ეროვნულმა საბჭომ ვისბადენის პოლიტიკური ხაზის შეფასებისას მიიჩნია, რომ საბჭოს კვლავ უნდა ეთანამშრომლა რუსულ ემიგრაციასთან, თუმცა ამის პარალელურად აქტიურად ეწარმოებინა მოლაპარაკებები არარუს ერებთან, რათა მომავალ ანტიბოლშევიკურ გაერთიანებაში მძლავრად ყოფილიყვნენ წარმოდგენილი საბჭოთა კავშირში შემავალი ერების წარმომადგენლებიც (*მებრძოლი საქართველო 1952*: 32).

ვისბადენის კონფერენციის შემდეგ *ამერიკული კომიტეტი* კვლავ ცდილობდა რუსებისა და სხვა ერთა ემიგრაციის შეთანხმებას.

ვისბადენის კონფერენციაზე გადაწყდა, რომ შეიქმნებოდა *ერთა შორისი კომისია*, რომელიც ვისბადენის კონფერენციაზე ღიად დარჩენილი საკითხების ირგვლივ შეთანხმების მიღწევაზე იმუშავებდა, მაგრამ კონფერენციის დასრულების შემდეგ რუსულმა ემიგრაციამ (მელგუნოვმა და კერენსკიმ) უარყო ვისბადენში მიღებული შეთანხმება *ერთა თვითგამორკვევის უფლების შესახებ* და კონფერენცია რუსული ინტერესებისათვის საზიანოდ მიიჩნია. ვისბადენის კონფერენციის გადაწყვეტილების განხორციელება ჩიხში მოექცა, მდგომარეობის გამოსწორების ინიციატივა *ამერიკული კომიტეტის* თანხმობით ნოე ცინცაძემ ითავა, მაგრამ უშედეგოდ. რუსული ემიგრაცია კვლავ ეწინააღმდეგებოდა *ერთა თვითგამორკვევის უფლების* ცნობას და მოითხოვდა გაერთიანების სახელწოდება *რუსეთის ერთა განთავისუფლების ცენტრი* ყოფილიყო. *ამერიკულმა კომიტეტმა* არსებული წინააღმდეგობების დაძლევისა და შეთანხმების მიღწევის მიზნით მორიგი კონფერენციის მოწვევა განიზრახა. ახალი თათბირი 1952 წლის 19-21 ივნისს შტარნბერგში შედგა (*მებრძოლი საქართველო 1952*: 9). მიზანი კვლავ შეთანხმება და ანტიბოლშევიკური ცენტრის შექმნა იყო. კონფერენციის თავმჯდომარედ ისევ ნოე ცინცაძე აირჩიეს. მასში მონაწილეობდნენ: *ქართული ეროვნული საბჭო*, აზერბაიჯანის, ბელორუსიის, სომხეთის, ჩრდილო-კავკასიის, თურქისტანის, რუსეთის ემიგრანტი ორგანიზაციები (რუსმა სოლიდარისტებმა უარი თქვეს მონაწილეობაზე). კონფერენცია დასრულდა რადიო კომისიისა (რადიო კომისიის მუაობის შედეგად 1953 წლის მარტში რადიო თავისუფლება დაფუძნდა)

და პოლიტიკური ერთა შორისი კომისიის შექმნით. ამ უკანასკნელს დაევალა პლენუმის მონვევისათვის მოსამზადებელი სამუშაოების ჩატარება.

პოლიტიკური კომისიის საქმიანობა მიუნხენში პლენუმის მონვევით დასრულდა. პლენუმზე მიიღეს *პოლიტიკური კომისიის* მიერ შემუშავებული პროექტი, რომელიც კვლავ ვისბადენის შეთანხმებას იმეორებდა. თუმცა ის ფაქტი, რომ რუსული ემიგრანტული ორგანიზაციები ბალტიისპირეთის ქვეყნების მსგავსად საქართველოს დამოუკიდებლობის ავტომატურად აღდგენას აღიარებდნენ, საბჭოთა კავშირში შემავალი სხვა დაპყრობილი ერების უკმაყოფილებას იწვევდა, რაც მათთან ურთიერთობისა და შეთანხმების გზაზე წინაღობას და წინააღმდეგობას იწვევდა. ამის გათვალისწინებით პლენუმში მონანიშნულ ქართველ ემიგრანტებს წესდებაში საქართველოს დამოუკიდებლობის უპირობო აღდგენის დაფიქსირება, ვისბადენის რეზოლუციის მსგავსად, კვლავ არ მოუთხოვიათ და მხოლოდ სიტყვიერ შეთანხმებას დასჯერდნენ. თუმცა ცდილობდნენ ჩასჭიდებოდნენ დოკუმენტში დაფიქსირებულ თვითგამორკვევის პრინციპის განხორციელებას *ეროვნული დამფუძნებელი კრების* საშუალებით, რაც მათი განმარტებით თავისთავად გულისხმობდა და ითვალისწინებდა იმას, რომ „ერი უკვე სუვერენია და სრულიად სუვერენულად სწყვეტს სახელმწიფო წყობილების ფორმასა და წესს“ (*მებრძოლი საქართველო 1952*: 22). მიუნხენის პლენუმზე მიღებულ დოკუმენტზე *ქართული ეროვნული* საბჭოს წარმომადგენლის ხელმოწერა ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის ნაწილის მიერ უარყოფითად იქნა შეფასებული. მიხეილ მუსხელიშვილის აზრით, ამ ფაქტით ქართველებმა უარი თქვეს საქართველოს 1918 წლის სუვერენიტეტზე:

ამ სტატუტზე (მიუნხენის დოკუმენტზე, – შ. მ.) ხელის მოწერა ქართველების მიერ ნიშნავს ყოველი იჭვის გარეშე, მიტოვებას სუვერენულ სახელმწიფოს სტატუტისა, რომელიც საქართველომ მოიპოვა 1918-1921 წწ. საერთაშორისო კრებულში. აქედან გამომდინარეობს ის, რომ ამიერიდან შეუძლებელია მოვითხოვოთ ეს სუვერენიტეტი, დამოუკიდებლობა როგორც უფლება, რომელიც ჩვენ უკანონოდ წაგვართვეს... სტატუტის ხელმოწერებმა უდაოდ იცნეს ორგანული და განუწყვეტელი კავშირი ქართველი ერისა რუსეთთან (სალია 1954: 17-18).

მიუხედავად ასეთი მწვავე შეფასებისა, ვისბადენისა და მიუნხენის დოკუმენტებს არ ჰქონია სამართლებრივი ძალა, რადგან მასზე ხელისმომწერ მხარეებს არ ჰქონდათ სამართლებრივი უფლება გადაეწყვიტად თავისი ქვეყნის სახელმწიფოებრივი საკითხები, ისინი არ იყვნენ მთელი ერისა და დამოუკიდებელი რესპუბლიკების, მათ შორის საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის, მთავრობათა წარმომადგენლები. თუმცა ქართული ემიგრაციის იმ ნაწილმა, რომელიც ვისბადენის პოლიტიკურ ხაზს იზიარებდა და მის განხორციელებას მხარს უჭერდა, დათმო საქართველოს დამოუკიდებლობის აღიარების უპირობო მოთხოვნა, რითაც საქართველოს საკითხი რუსეთის შიდა პოლიტიკის ნაწილად აღიარა.

მიუნხენის პლენუმზე საბჭოთა კავშირში შემავალი ერების ემიგრანტული ორგანიზაციების წარმომადგენლებისაგან 1952 წლის 16 ოქტომბერს დაარსდა *ანტიბოლშევიკური ბრძოლის საკოორდინაციო ცენტრი*, მისი თავმჯდომარე სერგეი მელგუნოვი გახდა. ცენტრი 60 ნევრისაგან შედგებოდა (30 რუსული ემიგრაციის და 30 არარუსი ემიგრაციის წარმომადგენლები). მას ჰყავდა არჩეული *აღმასრულებელი ბიურო* (5 რუსი და 5 არარუსი ერების წარმომადგენლებისგან), რომელიც ცენტრის საქმიანობას უხელმძღვანელებდა. ცენტრმა ეროვნულ საკითხში ვისბადენზე მიღებული შეთანხმება გაიზიარა და მიიღო.

საკოორდინაციო ცენტრი უნდა ქცეულიყო ორგანოდ, რომლის საფუძველზეც მტკიცე პოლიტიკური ცენტრი შეიქმნებოდა (*ივერია 1953*: 16), მაგრამ მან წინააღმდეგობების ფონზე ორი წელი იმუშავა და დაიშალა. რუსული ორგანიზაციები ცდილობდნენ უმრავლესობის მოპოვებას და „ცენტრის“ თავისი გავლენის ქვეშ მოქცევას. *საკოორდინაციო ცენტრს* არარუსი ემიგრანტული ორგანიზაციები გამოეყვნენ და ცალკე გაერთიანება *პარიზის ბლოკი* შექმნეს (*მებრძოლი საქართველო 1952*: 10).

ამერიკული კომიტეტის მიზანი შეექმნა *ანტიბოლშევიკური გაერთიანება* ვერ განხორციელდა, რადგან რუსულ ემიგრაციასთან სსრკ-ში შემავალი ქვეყნების ემიგრაციის, მათ შორის ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის ნაწილის (*ეროვნული საბჭო*, სოციალ-დემოკრატიული და სოციალ-ფედერალისტური პარტიები) თანამშრომლობა და შეთანხმება არ შედგა. ამის მიზეზი იყო რუსული ემიგრაციის შეუვალი პოზიცია და მცდელობა უპირატესობა და გავლენა მოეპოვებინა სხვა ეროვნულ ემიგრაციაზე, შეეზღუდა მათი უფლებები და ინტერესები.

საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენისათვის მებრძოლი ქართული პოლიტიკური ემიგრაცია მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ აშშ-ის ინტერესების სფეროში მოექცა, რამაც მისი გააქტიურება განაპირობა. ისინი მიზნის მისაღწევად განსხვავებულ გზებს ირჩევდნენ. ქართველი ემიგრანტების ნაწილი (*ქართული ეროვნული საბჭო*, სოციალ-დემოკრატიული, სოციალ-ფედერალისტური პარტიები) თვლიდა, რომ ამერიკის მხარდაჭერის მიღება მათგან გარკვეულ კომპრომისებზე წასვლას მოითხოვდა, მათი აზრით, ვისბადენის, შტარნბერგის კონფერენციებში მონანიშნობა და *საკოორდინაციო ცენტრში* განწევრიანება ანუ რუსულ ემიგრაციასთან

თანამშრომლობა სწორედ ამ დათმობას წარმოადგენდა, რადგან ამ მოვლენების უკან „ამერიკული კომიტეტის“ და აშშ-ის ინტერესები იყო. ქართული ემიგრაციის ნაწილი კი რუსულ ემიგრაციასთან მოლაპარაკებების გამართვას საქართველოს დამოუკიდებლობის ღალატად და სუვერენიტეტის ეჭვქვეშ დაყენებად აფასებდა, რადგან რუსული ორგანიზაციები საქართველოს დამოუკიდებლობის წინააღმდეგ იბრძოდნენ.

შენიშვნები

- ¹ ამერიკული კომიტეტის შესახებ ვრცლად იხ. სტატია: შ. მურუსიძე, ბოლშევიზმის წინააღმდეგ მებრძოლი ამერიკული კომიტეტი, კრებ.: ახალი და უახლესი ისტორიის საკითხები, თბ., 2010, 2(8)
- ² დაარსდა 1951 წლის 20 ოქტომბერს. მის შემადგენლობაში შედიოდა სოციალ-დემოკრატიული პარტიის, სოციალ-ფედერალისტური პარტიის, ქართული ახალგაზრდული თაობის დემოკრატიული ორგანიზაცია, თეთრი გიორგი (ამ უკანასკნელმა მალევე დატოვა საბჭოს შემადგენლობა). ეროვნულ საბჭოსთან თანამშრომლობდნენ საქართველოს მთავრობისა და დამფუძნებელი კრების წევრები.
- ³ დაარსდა 1950 წლის 18 ნოემბერს. მის შემადგენლობაში შედიოდა ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის, სოციალ-რევოლუციონერების, ლევან ზურაბიშვილის ხელმძღვანელობით 1948 წლის 6 ივნისს დაარსებული თავისუფალ ქართველთა კავშირის, სამხედრო კავშირის და უპარტიოთა წარმომადგენლები. ორგანიზაციის საპატიო თავმჯდომარე იყო გენერალი გიორგი კვინიტაძე.

დამონშებანი

ბედი ქართლისა 1952: თეთრი გიორგის ხელმძღვანელობა, განმარტება, ჟურნალი ბედი ქართლისა.

ივერია 1953: განმარტება და გაფრთხილება, ჟურნალი ივერია, 5-6.

ივერია 1952: ვისბადენის კონფერენცია, ჟურნალი ივერია, 4.

კერესელიძე 1952: კერესელიძე გიორგი, აღმასრულებელ კომიტეტის პოლიტიკური შედეგები, ჟურნალი მებრძოლი საქართველო.

მამული 1951: დიდი ამბავი რუსულ ემიგრაციაში, ჟურნალი მამული, ბუენოს-აირესი, 1951, რვეული მესამე.

მებრძოლი საქართველო 1952ა: ის. დონ-ლევინის დეპეშა ადმირალ ბ. ალენ კერკს, ჟურნალი მებრძოლი საქართველო.

მებრძოლი საქართველო 1952ბ: ვისბადენზე, ჟურნალი მებრძოლი საქართველო, 1.

მებრძოლი საქართველო 1952გ: დეპეშა ბ. ე. ლაიონსისა, ჟურნალი მებრძოლი საქართველო.

მებრძოლი საქართველო 1952დ: რუსულ ჟურნალ-გაზეთებიდან, ჟურნალი მებრძოლი საქართველო, 1.

მებრძოლი საქართველო 1952ე: ნიკოლაევსკის განცხადება, ჟურნალი მებრძოლი საქართველო, 5.

მებრძოლი საქართველო 1952ვ: მიმოხილვა, ჟურნალი მებრძოლი საქართველო, 1.

მებრძოლი საქართველო 1952ზ: პრესა, ჟურნალი მებრძოლი საქართველო, 6.

მებრძოლის საქართველო 1952თ: ამერიკული კომიტეტი ეროვნულ საკითხში, ჟურნალი მებრძოლი საქართველო, 6.

მებრძოლი საქართველო 1952ი: ქართული ეროვნული საბჭოს მეორე სესია, ჟურნალი მებრძოლი საქართველო, 7.

მებრძოლი საქართველო 1952კ: მიუნხენიდან, ჟურნალი მებრძოლი საქართველო, 6.

მუსხელიშვილი 1954: მიხეილ მუსხელიშვილი, ერთა თვით-გამორკვევის უფლებისათვის ჟურნალი ბედი ქართლისა, 18.

პატარიძე 1952: ელისე პატარიძე, ეროვნულ პოლიტიკურ ძალთა მთლიანობა და ქართული ეროვნული პოლიტიკური გზები, ჟურნალი ივერია, №4.

სალია 1954: კალისტრატე სალია, საქართველოს უფლებათა დაცვისათვის, ჟურნალი ბედი ქართლისა, 16.

სალია 1952: კალისტრატე სალია, ქართველი ერის ბრძოლა ოცდაექვსი მაისისათვის, ჟურნალი ბედი ქართლისა, 12.

ურატაძე 1951: გრიგოლ ურატაძე, რუსულ ემიგრაციაში, ჟურნალი ჩვენი დროშა, 10.

PARTICIPATION OF THE GEORGIAN POLITICAL EMIGRANTS IN THE CONFERENCES IN WIESBADEN AND STARNBERG (1951-1952)

Shorena Murusidze

During the period of the “cold war”, which started after the Second World War, public organization *American Committee*, founded in USA, aimed to create an anti-Bolshevik organization by means of unification of the political emigrants of all nations living in the Soviet Union. This was the purpose of the conference of the Soviet Union nations’ political emigrants, which was held in Wiesbaden in 1951. On the conference the following topics were discussed: a) national problem; b) title of the future association; c) organizational issues.

Conference in Wiesbaden was the first case, when the Russian and non-Russian emigrant associations gathered for discussion. The declaration passed on this conference was the first political act against Bolshevik regime issued by the representatives of Russian and the other nations.

Next conference was held in Starnberg on June 19-21, 1952. Aim of this conference was again creation of the anti-Bolshevik center. Finally, result of the conference was establishment of the two committees – radio and international political block. The work of the Political Committee was ended with organization of the plenary session. During this session was created “organizational center“, activities of which, in spite of all difficulties, lasted for two years and then was dissolved.

The fact of participation of the Georgian emigrants in the historiography of these conferences are not studied yet. But this information is extremely important for investigation of a) activities of the Georgian political emigrants; b) interest of the USA’s government towards Georgian emigrants during the period of “the cold war“ and c) relations with the Russian emigrants.